

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА БІОЕТИКИ

О. О. Терзі

ОСНОВИ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЕТИКИ І МОРАЛІ

*Методичні рекомендації
для студентів V курсу стоматологічного факультету*

ОДЕСА
ОНМедУ
2019

УДК 261.4(075.8)

Рекомендовано до друку Центральною методичною комісією
Одеського національного медичного університету.
Протокол № 1 від 30 жовтня 2019 року.

Рецензенти:

І. В. Голубович, доктор філос. наук, професор, завідувача кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

В. Б. Ханжи, доктор філос. наук, професор, завідувач кафедри філософії та біоетики Одеського національного медичного університету;

І. А. Доннікова, доктор філос. наук, доцент, завідувача кафедри філософії Національного університету «Одеська морська академія».

Терзі О. О.

Основи християнської етики і моралі : методичні рекомендації для студентів п'ятого курсу стоматологічного факультету / О. О. Терзі. – Одеса : Одеський національний медичний університет, 2019. – 72 с.

Методичні рекомендації охоплюють інформацію з дисципліни «Основи християнської етики і моралі», яка необхідна для підготовки студентів 5 курсу Одеського національного медичного університету, які навчаються за спеціальністю «стоматологія». Надано поняття релігії як духовного та соціально-історичного феномену, розкрито питання походження та еволюції християнства, пояснено сутність його основних етичних принципів.

УДК 261.4(075.8)

З М І С Т

1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕТИКИ І МОРАЛІ»	4
<i>Тема № 1. «Християнська етика і мораль. Біблія. Моральні настанови у взаєминах з Богом та людьми у Старому Завіті» – 2 год</i>	4
<i>Тема № 2. «Людина як творіння Бога. Моральність і етичність її вчинків» – 2 год</i>	9
<i>Тема № 3. «Божі заповіді – моральний дороговказ людини. Моральні принципи суспільного життя. Християнське розуміння держави. Правда і суспільне життя» – 2 год</i>	17
<i>Тема № 4. «Молитва, піст, милостиня – головні добрі справи. Святі Тайни – дорога до спасіння людини. Покаяння – навернення до Бога. Віра. Зміст існування людини в Ісусі Христі» – 2 год</i>	21
<i>Тема № 5. «Захист життя людини з моменту запліднення до природної смерті» – 2 год</i>	26
2. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДО ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕТИКИ ТА МОРАЛІ»	31
3. ТЕСТИ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ	33
4. ПИТАННЯ ДЛЯ НАВЧАЛЬНИХ НОТАТОК	52
5. ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ .	61
6. СТИСЛИЙ ГЛОСАРІЙ	62
7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
8. ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	70

1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЕТИКИ І МОРАЛІ»

Тема № 1. «Християнська етика і мораль. Біблія. Моральні настанови у взаєминах з Богом та людьми у Старому Завіті» – 2 год.

1. Актуальність теми.

Християнські етичні цінності є по суті цінностями загальнолюдськими. Актуальність вивчення цієї теми зумовлена необхідністю глибшого вивчення і розуміння основних принципів християнства як важливого явища для розвитку суспільства. Адже значення і роль християнства у формуванні ціннісних, ідейних та цивілізаційних засад нашої культури неможливо переоцінити. При цьому християнство виступає не лише релігією, але й складним світоглядним та духовно-практичним утворенням, без розуміння якого неможливо формування особистості. Тому ознайомлення студентів з головними етичними принципами християнства, структурою та змістом Біблії взагалі та, зокрема, з моральними Божими настановами, показаними в Старому Завіті, надасть можливість збагатити їх свідомість новими важливими знаннями, долучити до вагомої духовної спадщини людства, а також допоможе краще зрозуміти українську історію та самих себе.

2. Конкретні цілі:

Навчальні:

- з'ясувати сутність та структуру християнської етики в контексті її соціального та культурологічного значення;
- визначити поняття наукового та християнського світогляду;
- розглянути структуру Біблію та її значення для людини;
- дати характеристику категоріальному апарату християнської етики та моралі;
- вміти довести актуальність християнської етики у сучасному суспільстві.

Виховні:

- виховувати особистість з високими моральними якостями, керуючись знаннями християнської етики і моралі:

- дотримуватись етичних норм і моральних якостей у сфері медичної діяльності.

3. Міждисциплінарна інтеграція (Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми.

3.1. Назви попередніх дисциплін:

- філософія;
- соціологія та медична соціологія (елективний курс);
- основи біоетики та біобезпеки;
- деонтологія в медицині (елективний курс).

3.2. Отримані навички:

Базові знання, необхідні для розуміння онтологічних проблем (співвідношення ідеального та матеріального, існування свідомості, виникнення мови тощо), навички оперування категоріальним апаратом концепцій; володіння методами і прийомами вивчення християнської етики і моралі у взаємозв'язку з педагогічними та психологічними принципами і засадами. Регулює висвітлення багаточисленних проблем загальнолюдської і християнської етики на базі поєднання духовного і філософсько-наукового рефлексування, поглибленого розуміння змісту категорій світської і релігійної моралі.

4. Завдання для самостійної роботи під час підготовки до заняття.

4.1. Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які має засвоїти студент при підготовці до заняття:

Етика – наука, що вивчає мораль. Філософська дисципліна, яка вивчає мораль, суспільні норми поведінки, звичаї.

Мораль – система формальних, у вигляді правових приписів поглядів, уявлень, норм та оцінок, що регулюють поведінку людей у суспільстві, практична реалізація положень якої забезпечується громадським осудом та іманентним імперативом соціалізованого індивіда.

Старій Заповіт – одна з двох частин Біблії, в його основі лежить «Танах» та поділяється на книги Закону (Тора), Пророків (Невіім) та Писання (Кетувім), що, в свою чергу, поділяються на історичні, поетичні та повчальні твори.

Новій Заповіт або Новій Завіт – священна книга християнства, частина Біблії, написана християнськими святими давньогрецькою мовою (діалект Койне). За деякими джерелами, Євангеліє від Матвія вперше було створено арамейською мовою. Для християн уся Біблія з Новим Заповітом є Божим Словом, яке, хоч і писалося людьми, є богонатхненним.

Святе Письмо, Священне Писання або Біблія, збірник книг, що утворюють Біблію; також через місто Бібл, куди завозили папірус) — Слово Бога, містить книги релігійного (історично-повчального) змісту.

Православ'я або Православне християнство – збірний термін, який включає в себе Православну церкву та Давньосхідні православні церкви. Прихильники кожної групи називають свою власну групу просто «православні християни».

Католицизм є одним із напрямів у християнстві, який виник внаслідок першого великого розколу у християнстві в 1054 р.

Протестантизм – один із найпоширеніших напрямів у християнстві, що відокремився від католицизму в період Реформації у 16 столітті (лютеранство, кальвінізм тощо) та внаслідок подальшого внутрішнього поділу утворив такі течії, як адвентизм, баптизм, методизм, євангелізм, п'ятидесятництво, харизматичний рух, тощо. Свою ціль вони вбачали в поверненні до ідеалів раннього християнства.

4.2. Теоретичні питання до заняття:

1. Поняття та генеза християнської етики і моралі.
2. Місце та роль християнської етики і моралі у суспільстві.

3. Духовні джерела християнської етики і моралі.
4. Суб'єкт, предмет та об'єкт християнської етики і моралі.
5. Моральні доктрини іудаїзму, ісламу та буддизму.

5. Матеріали для самоконтролю.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте суть християнської етики та моралі.
2. Охарактеризуйте Біблію – джерело духовних та моральних цінностей.
3. Поясніть вислів: «Спочатку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово».
4. Поясніть феномен «Триєдиний Бог».
5. Розкрийте моральні основи католицизму, православ'я, протестантизму.
6. Наведіть загальнолюдські моральні цінності, які впливають на особистість, її формування і поведінку.

6. Завдання для самоконтролю:

Перше завдання. Прокоментуйте вислови відомих вчених, медиків про взаємозв'язок різних світобачень – наукового та релігійного:

1.1. Луї Пастер Louis Pasteur (1822–1895 рр.): «Малое количество знаний удаляет от Бога, большие знания приближают к Нему».

1.2. Ілля Мечніков: «Если мыслим идеал, способный соединить людей в некоторого рода религию будущего, то он не может быть обоснован иначе, как на научных данных. И если справедливо, как это часто утверждают, что нельзя жить без веры, то последняя не может быть иной, как верой во всемогущество знания.»

1.3. Ісаак Ньютон «Таке витончене поєднання Сонця, планет і комет не могло статися інакше, як за наміром і владою могутньої та премудрої Істоти, яка ... керує усім світом не як душа світу, а як Володар Всесвіту. Бо... від сліпої

необхідності природи, яка скрізь і завжди одна і та сама, не може відбуватися зміна речей». «Чи було збудоване око без розуміння оптики, а вухо без знання акустики? Яким чином рухи тіл підкоряються волі і звідки інстинкт у тварин?... І якщо Він учинив так, то не слід філософії шукати інше походження світу

Друге завдання. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1 «Бог є Світло і немає в Ньому ніякої темряви.» 1.Івана гл.1.5

2.«Прийдіть до Мене, всі стружені і обтяжені, і Я заспокою вас; візьміть ярмо Моє на себе і навчіться від Мене, бо Я лагідний і смиренний серцем, і знайдете спокій душам вашим; бо ярмо Моє – благо, і тягар Мій легкий. Мф.» 11,28-30.

7. Індивідуальні завдання для студентів з теми заняття (теми доповідей).

- Підстави та передумови формування християнської етики і моралі.
- Природні, соціальні та духовні основи християнської етики і моралі.
- Біблія та інші Святі Писання – джерела християнської етики та моралі.
- Спільні риси світових релігійних вчень.

8. Тема наступного заняття: «Людина як творіння Бога. Моральність і етичність її вчинків» – 2 год.

Тема № 2. «Людина як творіння Бога. Моральність і етичність її вчинків» – 2 год.

1. Актуальність теми.

Проблема філософської інтерпретації відношень Бога і людини – одна з найважливіших у філософській думці. Людина в християнській традиції постає як унікальна істота, що є звеличеною принципом її творіння: тільки людина створена Богом «за образом Його та подобою». Вивчення даної теми в такому аспекті надає майбутньому фахівцю фундаментальних підстав необхідного ставлення до людини як величезної цінності світобудови.

2. Конкретні цілі:

- довести, що людина – це творіння Бога;
- з'ясувати цінність людини як особистості;
- визначити джерела моральності людських вчинків;
- охарактеризувати людину як духовну, душевну і тілесну цілісність;
- розглянути свободу і відповідальність людини в соціумі;
- розглянути людину як співуправителя сотвореного Богом світу.

3. Міждисциплінарна інтеграція (базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми)

3.1. Назви попередніх дисциплін:

- філософія;
- соціологія та медична соціологія (елективний курс);
- основи біоетики та біобезпеки;
- деонтологія в медицині (елективний курс).

3.2. Отримані навички:

Базові знання, необхідні для розуміння онтологічних проблем (співвідношення ідеального та матеріального, існування свідомості, виникнення мови тощо), навички оперування категоріальним апаратом концепцій філософії свідомості; володіння методами і прийомами вивчення християнської етики і

моралі у взаємозв'язку з педагогічними та психологічними принципами і засадами. Регулює висвітлення багаточисленних проблем загальнолюдської і християнської етики на базі поєднання духовного і філософсько-наукового рефлексування, поглибленого розуміння змісту категорій світської і релігійної моралі.

4. Завдання для самостійної роботи під час підготовки до заняття.

4.1. Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які має засвоїти студент при підготовці до заняття:

Світогляд – сукупність переконань, оцінок, поглядів та принципів, які визначають найзагальніше бачення та розуміння світу і місце особистості у ньому, а також її життєві позиції, програми поведінки та діяльності. Світогляд людини зумовлений особливостями суспільного буття та соціальними умовами.

Моральність – це внутрішня установка індивіда діяти відповідно до своєї совісті і свободи волі – на відміну від моралі, яка, поряд з законом, є зовнішньою вимогою до поведінки індивіда.

Аморальність – заперечення моралі, байдуже ставлення до питань добра і зла; ігнорування принципів сумління, честі, справедливості; виправдання жорстокості, підступності, обману; проповідь розпусти.

Свобода – відсутність примусу, ситуація у якій ми можемо робити вільний вибір серед усіх можливих рішень.

Відповідальність – загальносоціологічна категорія, яка виражає свідоме ставлення особи до вимог суспільної необхідності, обов'язків, соціальних завдань, норм і цінностей. Це усвідомлення суті та значення діяльності, її наслідків для суспільства і соціального розвитку, вчинків особи з погляду інтересів суспільства або певної групи.

Духовні цінності – це духовні уявлення, явища, поняття, вимоги, що притаманні людині, спільноті або науковому чи етичному вченню.

Добро – категорія етики, якою позитивно оцінюють певну поведінку, явища чи події. Добро – благо, моральне, правильне, стверджувальне,

позитивний початок, корисне, позиточне. Протистоїть злу, поганому, руйнівному, негативному початку. Людській волі є властивим бажання добра, краси або правдивого щастя. Кожна людина гостро відчуває природне бажання добра, яке б зробило її правдиво щасливою.

Зло – категорія етики, протилежна добру. Все, що викликає в нас незадоволення, огиду, або взагалі оцінюється нами негативно і протиставляється благу.

Гріх – релігійне поняття, що переважно означає порушення релігійно-моральних догм, настанов. У профанному значенні — поганий, непорядний вчинок, недолік, помилка, недогляд, дещо недозволене чи непорядне.

Гріхопадіння – так називається вчинок людини, яка грішить, тобто робить помилки, відступає від віри і порушує Божі заповіді, виступає проти Бога і інших людей. ... Але християни також вірять, що Бог, будучи милостивим за своєю природою, простив людям цю їхню помилку, втілившись в особі Спасителя, Ісуса Христа.

4.2. Теоретичні питання до заняття:

1. Людина – образ і подоба Божа, вінець Божого творіння.
2. Свобода людини, відповідальність за вибір добра і зла.
3. Моральність вчинків, їх джерела. Людські вади та шляхи їх подолання.
4. Зло як наслідок гріхопадіння.
5. Позитивний вплив християнства на моральність українського народу.

5. Матеріали для самоконтролю.

5.1. Питання для самоконтролю:

1. Викладіть свій погляд на твердження: людина – це вінець Божого творіння.
2. Розкрийте зміст та основні елементи цінності людського життя.

3. Визначте вчинки, які вважаються в суспільстві аморальними і чому.
4. Обґрунтуйте суть і наслідки гріхопадіння.
5. Наведіть свою думку щодо рівня моральності українського суспільства.
6. Розкрийте зміст принципів гуманізму.

5.2. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Етика – це наука про:
  - а) засоби діяльності;
  - б) стосунки між людьми;
  - в) мораль;
  - г) суспільство.
2. Етика, яка обґрунтовує специфіку діяльності різних груп людей, це:
  - а) нормативна;
  - б) професійна;
  - в) емпірична;
  - г) естетична.
3. В яких стосунках не проявляється індивідуальний, неповторний, єдиний досвід спілкування людей:
  - а) в роботі;
  - б) в дружбі;
  - в) в любові;
  - г) в коханні.
4. Що не є завданнями етики як науки:
  - а) формує особистість як професіонала;
  - б) дослідження моральності окремої особи та роду людського;
  - в) механізм формування моралі у стосунках;
  - г) формує свідомого суб'єкта моральності.
5. Мораль – це:
  - а) суб'єктивна форма буття;

б) сукупність цінностей добра і зла, а також відповідних їм форм свідомості, відносин, дій;

в) спосіб освоєння дійсності, зв'язок з людиною;

г) певні духовні якості людини.

6. Моральні норми виражають інтереси:

а) соціальних груп людей;

б) однієї особи;

в) різних установ, інститутів;

г) не виражають нічиїх інтересів.

7. В яких фразеологізмах проявляється принцип моральності:

а) «Своя сорочка ближче до тіла»;

б) «Людина людині – вовк»;

в) «Люби ближнього свого»;

г) «З вовками жити – по-вовчому вити».

8. Яка із функцій не притаманна моралі:

а) виховна;

б) сімейна;

в) оцінювальна;

г) регулююча.

9. Які гуманні риси поведінки характерні для сучасного суспільства:

а) агресивність;

б) підступність;

в) милосердя;

г) жорстокість.

10. Яким є поняття моралі:

а) правовим;

б) політичним;

в) економічним;

г) соціальним.

11. Яка система моральних суджень, цінностей не схвалюється суспільством:

- а) справедливість;
- б) гідність;
- в) безчестя;
- г) лобро.

12. Яка система моральних суджень, цінностей схвалюється суспільством:

- а) милосердя;
- б) борг;
- в) ганебність;
- г) зло.

13. До принципів гуманізму не належить:

- а) совість;
- б) людяність;
- в) гнів;
- г) справедливість.

14. До правил моралі не належить:

- а) не зазіхай на чуже;
- б) почитай старших;
- в) не заздри;
- г) роби іншому зло.

15. Що не є основою морального життя:

- а) альтруїзм;
- б) благо;
- в) добро;
- г) егоїзм.

16. Що нищить, нівечить у людині її людські якості:

- а) справедливість;
- б) гідність;

- в) зло;
- г) пошана.

6. Завдання для самоконтролю:

Перше завдання: Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1.«Бог є любов, і хто перебуває в любові, перебуває в Бозі і Бог в ньому.»

1.Івана гл.4.16.

2. Діти, слухайтеся своїх батьків у Господі, бо цього вимагає справедливість. Шануй батька твого і матір — це перша заповідь з обітницею: «щоб тобі було добре і ти був довголітнім на землі. І ви, батьки, не роздратовуйте дітей ваших, а виховуйте їх у вченні і наставлянні Господньому.» Єф. 6, 1 -4.

Друге завдання. Визначте головну думку тексту:

«І сказав Він мені: Досить тобі Моєї благодаті, бо сила Моя здійснюється в немочі. Отож, краще я буду хвалитись своїми немочами, щоб сила Христова вселилася в мене. Тому люблю мені перебувати в недугах, у прикростях, у бідах, у переслідуваннях, в утисках через Христа. Коли бо я слабкий, тоді я сильний». До коринтян. 12:9, 1.

7. Індивідуальні завдання для студентів з теми заняття (теми доповідей).

- Етика як вчення про моральні норми.
- Етика як вчення про добродієвість характеру і найвище Благо.
- Проблема вибору в житті людини.
- Відповідальність як сутнісна характеристика людини.
- Форми моральної діяльності людини.
- Суть морального вибору.

8. Тема наступного заняття

«Божі заповіді – моральний дороговказ людини. Моральні принципи суспільного життя. Християнське розуміння держави. Правда і суспільне життя».

Тема № 3. «Божі заповіді – моральний дороговказ людини. Моральні принципи суспільного життя. Християнське розуміння держави. Правда і суспільне життя» – 2 год.

1. Актуальність теми.

Тема розкриває моральні принципи суспільного життя, розуміння людиною свого місця в соціумі, державі, своєї значущості як особистості. Необхідність вивчення цієї теми обумовлена тим, що, відповідно до християнської етики, виконання Божих Заповідей – це найпевніша дорога до Неба, яку вказує Сам Господь. Оскільки сучасні державні закони багато в чому є співзвучними Божим заповідям, то ознайомлення з Божим Законом надасть можливість студентові оволодіти також державно-правовими засадами в їх християнському розумінні.

2. Конкретні цілі:

- розглянути моральні принципи суспільного життя;
- з'ясувати християнське розуміння держави, суспільства, влади; свободи та відповідальності засобів масової інформації;
- розглянути моральні принципи суспільного життя;
- охарактеризувати ставлення до матеріальних благ, винагороди, праці;
- розкрити поняття патріотизму, свободи та відповідальності.

3. Міждисциплінарна інтеграція (Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми).

3.1. Назви попередніх дисциплін:

- філософія;
- соціологія та медична соціологія (елективний курс);
- основи біоетики та біобезпеки;
- деонтологія в медицині (елективний курс).

3.2. Отримані навички:

Базові знання, необхідні для розуміння онтологічних проблем (співвідношення ідеального та матеріального, існування свідомості, виникнення мови тощо), навички оперування категоріальним апаратом концепцій філософії свідомості; володіння методами і прийомами вивчення християнської етики і моралі у взаємозв'язку з педагогічними та психологічними принципами і засадами. Регулює висвітлення багаточисленних проблем загальнолюдської і християнської етики на базі поєднання духовного і філософсько-наукового рефлексування, поглибленого розуміння змісту категорій світської і релігійної моралі.

4. Завдання для самостійної роботи під час підготовки до заняття.

4.1. Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які має засвоїти студент при підготовці до заняття:

Моральні принципи – це найголовніші елементи, форми в моральній системі; основний фундамент уявлення про загальну поведінку людини, на фоні якого базуються основні, найголовніші моральні норми; найважливіші принципи, завдяки яким та через які розкривається сутність моралі, загального колективізму та індивідуалізму.

Дві великі Заповіді Божі.

Наша слухняність заповідям Бога починається з нашого бажання виявити нашу любов до Нього, до наших ближніх і до самих себе. Коли Ісус Христос був на землі, один чоловік запитав його: «Котра заповідь найбільша в Законі?» Ісус відповів: «Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою». Це найбільша й найперша заповідь. А друга однакова з нею: «Люби свого ближнього, як самого себе». На двох оцих заповідях увесь Закон і Пророки стоять» (Матвій 22:36–40).

Провина – негативно забарвлене почуття, об'єктом якого є деякий вчинок суб'єкта, який здається йому причиною негативних для нього і інших людей наслідків.

Каяття – негативно забарвлене почуття, що поєднує в собі співчуття чи жаль з приводу свого вчинку і почуття провини за його наслідки. Зізнання в своїх гріхах; сповідь.

Страждання – сукупність вкрай неприємних, обтяжливих або болісних відчуттів живої істоти, при яких вона відчуває фізичний і/або емоційний дискомфорт, біль, стрес, нестерпні муки.

Церковні заповіді – це заповіді, встановлені церквою для своїх членів.

Принцип солідарності – це принцип єдності (групи або класу), яка породжує єдність інтересів, цілей, стандартів і взаєморозуміння, або ж ґрунтується на них.

Волонтерство – добровільна безкорислива суспільно корисна діяльність. Може здійснюватись і окремими людьми, і організаціями.

Декалог означає «десять слів». Ці слова підсумовують той Закон, що його Бог дарував народові Ізраїля під час укладання Союзу за посередництвом Мойсея. Викладені в Декалозі заповіді любові до Бога (перші три) й до ближнього (решта сім) показують обраному народові та й кожній окремій людині дорогу життя, визволеного з рабства гріха.

4.2. Теоретичні питання до заняття:

1. Закони Божі і закони людські: спільні риси та особливості.
2. Заповіді Божі, їх значення в житті людини та суспільства. Моральні принципи.
3. Дві заповіді любові (любов до Бога і до ближнього) – основа християнського вчення.
4. Християнська мораль у сучасному українському суспільстві.
5. Моральні принципи ЗМІ.

5. Матеріали для самоконтролю.

5.1. Питання для самоконтролю:

1. Нагірна проповідь Ісуса Христа як основний елемент його морального вчення.

2. Сутність та зміст двох головних Заповідей Любові.
3. Культурні та моральні цінності сучасного світу.
4. Духовні цінності як основа відродження української нації.
5. Етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації.

5.2. Завдання для самоконтролю:

Перше завдання. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1. «У любові немає страху, але довершена любов проганяє страх, бо страх має муку. Той, хто боїться, не довершений в любові.» 1.Івана гл.4.18.

2. «Любов довготерпить, милосердствує, любов не задрить, любов не вихваляється, не пишається, не безчинствує, не шукає свого, не гнівається, не замишляє зла, не радіє з неправди, а радіє істині; усе покриває, всьому йме віру, всього сподівається, все терпить. Любов ніколи не минає, хоч і пророцтва скінчаться, і мови замовкнуть, і знання зникне.» 1 Кор 13,4 – 8

Друге завдання. Визначте основну думку тексту:

«Тож благаю вас, браття, через Боже милосердя, повіддавайте ваші тіла на жертву живу, святу, приємну Богові, як розумну службу вашу, і не стосуйтеся до віку цього, але перемініться відновою вашого розуму, щоб пізнати вам, що то є воля Божа, добро, приємність та досконалість.» .

6. Індивідуальні завдання для студентів з теми заняття (теми доповідей).

- Норми та принципи як елементи християнської етики і моралі.
- Поняття добра й зла в етиці. Зло та гріх.
- Кохання як моральнісна цінність.
- Проблема злочину і покарання.
- Провина і каяття, гріх і страждання

7. Тема наступного заняття

«Молитва, піст, милостиня – головні добрі справи. Святі Тайни – дорога до спасіння людини. Покаяння – навернення до Бога. Віра. Зміст існування людини в Ісусі Христі»

Тема № 4. «Молитва, піст, милостиня – головні добрі справи. Святі Тайни – дорога до спасіння людини. Покаяння – навернення до Бога. Віра. Зміст існування людини в Ісусі Христі» – 2 год.

1. Актуальність теми.

Молитва, піст, милостиня – це вагома актуальна складова фундаменту, на якому будується життя всієї християнської церкви, життя поодиноких церковних громад-парафій і, зокрема, життя у Христі кожного християнина. Так, згідно до Нового Завіту, учні Христові від самих початків Апостольської Церкви перебували у «повчанні апостолів», «ламанні хліба» та «молитвах». Оскільки в цих елементах віровчення відображається шлях істинного християнина, тому вивчення цієї теми надасть студенту розуміння вказаних елементів доктрини та культу, а також уявлення про можливість спасіння з точки зору християнської етики.

2. Конкретні цілі:

- довести, що віра в Бога – високий духовний і моральний стан людини;
- сформувати прояв любові до Бога та до ближнього як Божий Дар;
- з'ясувати, в чому виявляється любов до Бога та до ближнього;
- зрозуміти сутність Святих Таїнств;
- осмислити необхідність спокутування гріхів;
- характеризувати віру як початок нового життя;
- ознайомитися із життям Ісуса Христа.

3. Міждисциплінарна інтеграція (Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми.

3.1. Назви попередніх дисциплін:

- філософія;
- соціологія та медична соціологія (елективний курс);
- основи біоетики та біобезпеки;
- деонтологія в медицині (елективний курс).

3.2. Отримані навички:

Надає базові знання, необхідні для розуміння онтологічних проблем (співвідношення ідеального та матеріального, існування свідомості, виникнення мови тощо), навички оперування категоріальним апаратом концепцій філософії свідомості; володіння методами і прийомами вивчення християнської етики і моралі у взаємозв'язку з педагогічними та психологічними принципами і засадами. Регулює висвітлення багаточисленних проблем загальнолюдської і християнської етики на базі поєднання духовного і філософсько-наукового рефлексування, поглибленого розуміння змісту категорій світської і релігійної моралі.

4. Завдання для самостійної роботи під час підготовки до заняття.

4.1. Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які має засвоїти студент при підготовці до заняття:

Хрещення – найперше Таїнство, таїнство духовного перенародження, яке звершується над людьми, що вступають до Христової Церкви. Про його значення Христос сказав: «Істинно кажу тобі: хто не народиться від води й Духа, той не може увійти в Царство Боже...»

Святі Таїнства – священнодія, через яку невидимо діє на людину благодать Святого Духа, а також духовні наслідки (плоди) цієї дії для людини. Святих Таїнств є сім: Хрещення, Миропомазання, Євхаристія, Покаяння, Єлеопомазання, Рукоположення і Подружжя.

Миропома́зання – християнське таїнство прийняття дарів Святого Духа (мудрості, розуму, ради, мужності, знання, побожності та страху Божого) і обряд після прийняття хрещення.

Таїнство Єлеосвячення – це Таїнство, в якому при помазанні тіла елеєм закликається на хворого благодать Бога, яка зцілює немочі душевні і тілесні.

Хіротонія – висвячення, рукоположення, рукопокладення, рукопокладання, поставлення, висвячення – християнський обряд, під час якого відбувається таїнство поставлення в священнослужителі.

Піст – стримання у гріхах та у їжі та протягом певного періоду часу для того щоб людина оволоділа тілесним і удосконалилась духовно, опанувала свої пристрасті, виховала силу волі, привчила себе до того, що душа спрямовує тіло, а не тіло керує душею.

Покаяння – це таїнство, в якому християнин, що відверто визнає свої гріхи перед Богом і виявляє тверду волю покаятися, отримує відпущення гріхів видимо від священника, а невидимо – від Самого Господа нашого Ісуса Христа.

Воскресіння Христа – воскресіння Ісуса Христа з мертвих по трьох днях після смерті, центральна доктрина в Християнстві, яка протягом сторіч проповідувалась язичникам і є найважливішою подією (і святом, знаним як Пасха чи Великдень) християнського суспільства.

Пасха чи Великдень – найдавніше християнське свято, головне свято богослужбового року, що встановлено на честь Воскресіння Ісуса Христа.

4.2. Теоретичні питання до заняття:

1. Ісус Христос – Спаситель душі і тіла. Шляхи Ісуса Христа у свідомості людини і на землі. Зміст існування людини в Ісусі Христі.
2. Віра. Навернення до Бога. Духовний супровід особи.
3. Святі Таїнства – Хрещення, Миропомазання, Євхаристія, Покаяння, Єлеопомазання, (Єлеєосвячення), Священство (Рукоположення), Шлюб (Подружжя).
4. Молитва як таїнство єднання з Богом.
5. Піст та милостиня – зразок високого морального рівня розвитку людини.
6. Покаяння, прощення в житті людини, родини і суспільства.

5. Матеріали для самоконтролю.

5.1. Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте традиції, прикмети і вірування, які передують Великодню.
2. Молитва, піст і милостиня – три правила Великого посту – чи згодні ви з цим твердженням і чому.
3. Наведіть вашу думку щодо ставлення людини до вчинення гріхів та їх впливу на її поведінку та свідомість.
4. Сутність принципів покаяння та негативні наслідки зволікання з ними.
5. Наведіть історію навернення до Бога, яка трапилась з вами чи вашими рідними, друзями, знайомими.

5.2. Завдання для самоконтролю:

Перше завдання. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1. «Хто каже:» я люблю Бога, а брата свого ненавидить, той говорить неправду: бо той, хто не любить брата свого, якого бачить, як може любити Бога, Якого не бачить?» 1.Івана
2. «Ніхто не сходив на небо, тільки Той, Хто зійшов з небес, Син Людський, Суций на небесах. І як Мойсей підніс змія в пустелі, так належить піднятися Синові Людському, щоб кожен, хто вірує в Нього, не загинув, але мав життя вічне.» Ів. 3, 13 -14.

Друге завдання. Визначте основну думку тексту:

«Досліджуй Слово, молися Словом Бога, проголошуй іншим – і відважся просити Бога про чудо. Коли ми читаємо Слово Боже, або проповідуємо комусь іншому, і нічого не відбувається, не стається жодних змін, то це й справді має нас насторожувати. Не знаки мають привертати нашу увагу, а їх брак у нашому проповідуванні... В чому ж клопіт? Як на мене, причин може бути кілька: Брак контакту зі Словом Божим: знаки супроводжують СЛОВО. Йдеться не просто про інтелектуальне вивчення Біблії, а про молитву Словом Божим, про те, щоб дозволити Слову показати правду про нас, і прийняти її.

Ми звикли так жити і переживати своє християнство, ніби воно є чимось ординарним, як «нічого особливого». Для нас чудо, знак сили Божої – велика подія, надзвичайна, призначена для якоїсь духовної еліти. Багато християн не вірять у чудо отож і не чекають чогось надзвичайного. Натомість у служінні Ісуса, а також у досвіді перших спільнот чудо було чимсь нормальним, знаки і прояви сили Бога були інтегральною частиною церковного служіння. Брак відваги: інколи ми просто боїмося просити про чудо, бо в глибині свого серця думаємо, що Господь нас не вислухає. Набагато легше вмовити хворого прийняти свої страждання, ніж помолитися про його цілковите зцілення. Гадаю, що ризикувати варто, бо це розвиватиме нашу віру. Бог – правдомовець.»

6. Індивідуальні завдання для студентів з теми заняття (теми доповідей).

- Етика любові Ісуса Христа. Від справедливості до милосердя.
- Провина і каяття, гріх і страждання.
- Співвідношення добра і доброти, істини і правди як основні аспекти християнської релігії.
- Страх смерті і воля до життя.
- Провина і каяття, гріх і страждання.
- Абсурдність існування та сенс життя.

7. Тема наступного заняття

«Захист життя людини з моменту запліднення і до природної смерті»

Тема № 5. «Захист життя людини з моменту запліднення до природної смерті» – 2 год.

1. Актуальність теми.

Актуальність досліджуваного питання зумовлена тим, що ми живемо у 21 столітті, коли відбувається стрімкий розвиток та активне застосування результатів біотехнологічної діяльності, зокрема в репродуктивній галузі охорони здоров'я. Винаходи вчених відкривають людству нові горизонти. Проте швидкий розвиток часто буває неконтрольованим, через це виникає потреба в створенні певної системи правових норм, яка б установила межі та урегулювала всі аспекти розвитку цієї галузі. На даний момент проблема правового захисту прав людини полягає у тому, що не в усіх сферах дії біотехнологій права людей є захищеними. Тому вдосконалення правових засад захисту прав людини на життя та репродукцію доречно було б аргументувати християнсько-етичними принципами як такими, що пройшли випробування часом і багатьма суспільно-культурними трансформаціями.

2. Конкретні цілі:

- розкрити суть безпеки життя і здоров'я людини.
- з'ясувати роль держави і суспільства у збереженні життя та здоров'я людини.
- розглянути християнські цінності у сучасній медицині;
- розкрити проблему вибору життя людини з медичної точки зору;
- визначити позитивні і негативні риси репродуктивних технологій.

3. Міждисциплінарна інтеграція (базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми.

3.1. Назви попередніх дисциплін:

- філософія;
- соціологія та медична соціологія (елективний курс);
- основи біоетики та біобезпеки;

- деонтологія в медицині (елективний курс).
- медична соціологія

3.2. Отримані навички:

Базові знання, необхідні для розуміння онтологічних проблем (співвідношення ідеального та матеріального, існування свідомості, виникнення мови тощо), навички оперування категоріальним апаратом концепцій філософії свідомості; володіння методами і прийомами вивчення християнської етики і моралі у взаємозв'язку з педагогічними та психологічними принципами і засадами. Регулює висвітлення багаточисленних проблем загальнолюдської і християнської етики на базі поєднання духовного і філософсько-наукового рефлексування, поглибленого розуміння змісту категорій світської і релігійної моралі.

4. Завдання для самостійної роботи під час підготовки до заняття.

4.1. Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які має засвоїти студент при підготовці до заняття:

Біоетика – нормативне знання, що охоплює моральну проблематику, пов'язану з розвитком біомедичних наук, які стосуються питань генетики, медичних досліджень, терапії, турботи про здоров'я і життя людини.

Допоміжна репродуктивна технологія (ДРТ) – система методик, які використовуються при лікуванні безпліддя, при яких деякі етапи запліднення (наприклад, отримання статевих клітин або ембріонів) відбуваються поза межами організму людини. До таких технологій належать: внутрішньо-маткова інсемінація.

Паліативна допомога – це підхід, що дозволяє поліпшити якість життя пацієнтів та їхніх сімей, які зіткнулися з проблемами смертельного захворювання, шляхом запобігання і полегшення страждань завдяки ранньому виявленню, ретельній оцінці й лікуванню болю та іншого.

Хоспісна допомога є складовою частиною паліативної допомоги, це – всеосяжна допомога хворому в кінці життя (найчастіше в останні 6 місяців).

Евтаназія – практика припинення (або скорочення) лікарем життя людини, яка страждає невиліковним захворюванням, відчуває нестерпні страждання, на задоволення прохання хворого в безболісній або мінімально болісній формі з метою припинення страждань.

Активна евтаназія – передбачає прямі дії, спрямовані на умертвіння пацієнта, - введення смертельної дози ліків (це може здійснити сам пацієнт або за допомогою сторонньої особи).

Пасивна евтаназія – 1) відмова від застосування таких методів лікування у невиліковно хворого, що лише подовжують період вмирання і зменшують якість решти його життя; 2) опосередковане санкціонування лікарем вмирання хворого через усунення від дій, котрі б могли підтримати життя.

Аборт – переривання вагітності. Народження дитини після 28 тижня вагітності називається передчасними пологами. Аборт може бути мимовільним (викидень) і медичним (пряме втручання – хірургічне чи медикаментозне).

4.2. Теоретичні питання до заняття:

1. Конституційні основи захисту здоров'я людини в Україні.
2. Християнські цінності в сучасній системі медичної освіти.
3. Головний критерій здоров'я – духовний стан людини.
4. Біоетика і репродуктивні технології.
5. Евтаназія. Паліативна та хоспісна допомога.

5. Матеріали для самоконтролю.

5.1. Питання для самоконтролю:

1. Визначте зміст та сутність біоетики.
2. Поясніть різницю між поняттями «виховання» та «самовиховання».
3. Розкрийте етичні аспекти поняття самогубства.
4. Охарактеризуйте різні види насильства, які завдають шкоди здоров'ю людини.
5. Наведіть свою думку щодо можливості чи неможливості спокутування гріху дітовбивства (аборту).
6. Шляхи та ймовірність вирішення проблеми евтаназії та паліативного лікування в Україні.

5.2. Завдання для самоконтролю:

Перше завдання. Прокоментуйте запропоновані нижче вислови з Євангелія:

1.«Бо всякий народжений від Бога, перемагає світ; і ця перемога, що перемогла світ, – віра наша». Євангеліє від Іоана, 1-е послання Іоана 5 вірш 4

2. «Через це говорю вам: Усе, чого ви в молитві попросите, вірте, що одержите, і сповниться вам». Євангеліє від Марка, послання Марка 11 вірш 24

Друге завдання. Складіть план тексту «Як гнів довів до вбивства». Книга Буття (гл. 4).

«Після вигнання з Едемського саду в Адама і Єви народилося багато дітей. Їхній перший син, Каїн, вирощував різні фрукти та овочі, а другий син, Авель, був пастухом.

Одного разу Каїн і Авель принесли жертви Єгови. Знаєш, що таке жертва? Це особливий дарунок. Єгови сподобалася жертва Авеля, а Каїнова жертва – ні. Це дуже розізлило Каїна. Єгова попередив його, що у гніві він може зробити щось погане. Але Каїн не послухався.

Пізніше Каїн сказав до Авеля: «Ходімо разом в поле». Поки вони були самі в полі, Каїн напав на свого брата і вбив його. Що тоді зробив Єгова? Він

покарав Каїна – вигнав його далеко від сім'ї. Бог наказав йому ніколи не повертатися назад.

Чого можна навчитися з цієї історії? Коли щось робиться не так, як ми хочемо, ми можемо розізлитися. Але якщо гнів і далі посилюється, або хтось попереджає нас про це, слід одразу заспокоїтись, поки ми нічого не накоїли.

Авель любив Єгову і робив те, що правильне, тому Єгова завжди пам'ятатиме його. Коли Бог перетворить землю на рай, він поверне Авеля до життя.»

6. Індивідуальні завдання для студентів з теми заняття (теми доповідей).

- Основні принципи охорони здоров'я в Україні.
- Створення сприятливих для здоров'я умов праці, навчання, побуту та відпочинку.
- Сприяння здоровому способу життя.
- Самотність: кара чи нагорода?
- Етичні аспекти ідеї самогубства.
- Тема насильства в християнській етиці.

2. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДО ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕТИКИ ТА МОРАЛІ»

1. Охарактеризуйте природу міжцерковного протистояння та міжконфесійних конфліктів у контексті сучасних геополітичних трансформацій і глобалізаційних тенденцій.
2. Проаналізуйте сучасну георелігійну ситуація в світі.
3. Визначте основні тенденції змін у світовому релігійному просторі.
4. З'ясуйте роль релігії та місце Церкви у сучасному глобалізованому світі.
5. Проаналізуйте сучасну георелігійну картину (ситуацію) Україні та світі.
6. Наведіть та дайте стисло характеристику основним факторам, що визначають зміни у світовому та вітчизняному релігійному просторі.
7. Охарактеризуйте джерела і природу міжцерковного та міжрелігійного конфліктів в Україні (регіоні).
8. Проаналізуйте походження і природу основних нормативно-правових актів, що регулюють церковно-релігійне життя в Україні та світі.
9. Порівняйте стан, основні тенденції змін і перспективи розвитку традиційних християнських Церков в Україні.
10. Визначте динаміку розвитку протестантських деномінацій в Україні.
11. Витлумачте основні причини внутрішньо православного конфлікту у його взаємозв'язку з духовно-культурними та державотворчими пріоритетами українського етносу.
12. Накресліть найоптимальніші шляхи мінімізації (подолання) міжцерковного конфлікту та модель об'єднання Українського православ'я в одну Помісну Церкву.
13. Визначте перспективи розвитку релігії та Церкви в Україні.
14. Проаналізуйте церковно-релігійну мережу України та визначіть основні фактори її становлення і розвитку.
15. Проаналізуйте специфіку та закономірності розвитку сучасного вітчизняного релігійстворчого процесу.

16. З'ясуйте роль Українське Православ'я у сучасних суспільно-релігійних і суспільно-політичних трансформаціях в Україні.
17. Проаналізуйте причини розколу українського православ'я.
18. Доведіть, що проблеми відносин (співіснування) між основними течіями українського православ'я є одним із визначальних чинників соціальної напруги.
19. Спробуйте навести найоптимальніші шляхи об'єднання Українського Православ'я та накресліть план досягнення автокефалії.
20. Витлумачте роль державного фактора в об'єднувчому процесі.
21. Охарактеризуйте сучасний стан і перспективу розвитку Римо-католицької Церкви в Україні.
22. Доведіть, що Українська греко-католицька церква є однією з найбільш динамічних церков, що функціонують на вітчизняному релігійному просторі.
23. Проаналізуйте специфіку розвитку протестантизму в Україні.
24. З'ясуйте специфіку функціонування в Україні неорелігійних течії та рухів.
25. Проаналізуйте інфраструктуру Української Греко-католицької Церкви та спрогнозуйте динаміку її розвитку на перспективу.
26. Охарактеризуйте природу міжцерковного протистояння та міжконфесійних конфліктів у контексті сучасних геополітичних трансформацій і глобалізаційних тенденцій.
27. Визначте основні тенденції змін у протестантському середовищі України.

- а) римо-католицький,*
- б) греко-православний,*
- в) греко-католицький,*
- г) кирило-мефодіївський.*

7. Яких братів історія називає «слов'янськими апостолами»?

- а) Кия, Щека, Хорива,*
- б) Бориса і Гліба,*
- в) Кирила і Мефодія.*

8. Хто з апостолів Христа мав за місію «Скіфію» й здійснив поїздку на терен майбутньої Київської Русі?

- а) Петро,*
- б) Павло,*
- в) Андрій,*
- г) Фома.*

9. Кого з апостолів Христа церква назвала «апостолом язичників»?

- а) Петра,*
- б) Павла,*
- в) Андрія,*
- г) Іоанна.*

10. Коли відбувся «Великий розкол» у Християнській церкві?

- а) 1054 р.*
- б) 988 р.*
- в) 1241 р.*
- г) 1169 р.*

11. Коли Київський Митрополит переїхав до Володимира Суздальського?

- а) до монголо-татарської навали на Русь;*

б) після монголо-татарської навали на Оусь;

в) після погрому Києва суздальцями у 1169 р.

12. Коли було проголошено Московський патріархат?

а) 1497 р.

б) 1595 р.

в) 1612 р.

13. Хто з українських культурних діячів мав безпосереднє відношення до об'єднання Київської братської школи зі школою Києво-Печерської лаври, що поклало початок існуванню знаменитої академії?

а) Мелетій Смотрицький;

б) Петро Могила;

в) Григорій Сковорода.

14. В якому навчальному закладі уперше було зроблено повний переклад Біблії слов'янською мовою?

а) у Слов'яно-греко-латинській академії;

б) Києво-Могилянській академії;

в) Московському університеті.

15. Які християнські книги були надруковані печальником Іваном Федоровим слов'янською мовою першими і де (виберіть правильні твердження):

а) Євангеліє;

1) Київ;

б) Старий Заповіт;

2) Москва;

в) Апостол;

3) Чернігів

г) Одкровення Іоанна

4) Львів.

Богослова.

16. Приймаючи присягу на вірність українському народу і державі, президенти України кладуть руку на унікальну пам'ятку української культури. Що це за пам'ятка?

а) «Біблія Анни Ярославни»;

- а) Петро;
- б) Павло;
- в) Андрій Первозванний.

22. Основними шляхами поширення християнства на Русь до IX ст. стали:

- а) землі Північного Причорномор'я;
- б) Болгарія;
- в) Візантія.

23. Згідно «Повісті минулих літ» князь Володимир прийняв християнство:

- а) у церкві Св. Василя;
- б) у церкві Св. Матвія;
- в) у церкві Св. Анастасії.

24. Опис православних старожитностей на Кримському півострові першим розпочав:

- а) митрополит Гавриїл (Бонулеско-Бодоні);
- б) архієпископ Гавриїл (Розанов);
- в) архієпископ Інокентій (Борисов).

25. Грецькі православні церкви Криму перебували в XIX ст. у занедбаному стані в зв'язку з:

- а) переселенням греків на землі Середземномор'я;
- б) утисками з боку татар;
- в) відсутністю коштів.

26. Хто із православного духовенства був серед перших археографів Південної України:

- а) митрополит Євгеній (Болховитінов);
- б) архієпископ Гавриїл (Розанов);
- в) єпископ Феодосій (Макаревський).

27. Коли була утворена Слов'янська і Херсонська єпархія:

а) 1773 р.;

б) 1779 р.;

в) 1775 р.

28. Де була відкрита перша духовна семінарія:

а) у Новомиргороді;

б) у Катеринославі;

в) у Полтаві.

29. Хто очолив Готфійську і Кафійську єпархію:

а) архієпископ Євгеній (Булгаріс);

б) митрополит Ігнатій (Газадінов);

в) архієпископ Никифор (Феотокі).

30. Коли утворено Катеринославську, Херсонську і Таврійську єпархію:

а) 1775 р.;

б) 1803 р.;

в) 1838 р.

31. Хто був ініціатором відкриття Херсонської духовної семінарії:

а) архієпископ Дмитрій (Муретов);

б) архієпископ Гавриїл (Розанов);

в) архієпископ Інокентій (Борисов).

32. Хто став першим архієпископом Херсонської і Таврійської єпархії:

а) Никифор (Феотокі);

б) Никифор (Бровкович);

в) Гавриїл (Розанов).

33. Хто став першим ректором Херсонської духовної семінарії:

а) архімандрит Никодим (Казанцев);

б) архімандрит Парфеній (Попов);

в) архімандрит Порфирій (Успенський).

34. Хто із архієпископів реалізував ідею видання «Херсонских епархиальных ведомостей»:

а) Гавриїл (Розанов);

б) Іустин (Охотін);

в) Димитрій (Муретов).

35. Хто із духовенства був одним із перших дійсних членів ОТІС:

а) архієпископ Інокентій (Борисов);

б) архієпископ Гавриїл (Розанов);

в) єпископ Гурій (Карпов).

36. Коли було утворено Таврійську і Сімферопольську єпархію:

а) 1859 р.;

б) 1803 р.;

в) 1869 р.

37. Хто із релігійних діячів найдовше посідав посаду ректора Херсонської (Одеської) духовної семінарії у ХІХ ст.:

а) єпископ Никодим (Казанцев).;

б) протоієрей М. Ф. Чемена;

в) протоієрей В. А. Флоровський.

38. Хто був автором «Записки о возобновлении древних святых мест по горам Крымским»:

а) єпископ Олексій (Ржаніцин);

б) єпископ Гермоген (Добронравін);

в) архієпископ Інокентій (Борисов).

39. Довіреною особою архієпископа Інокентія (Борисова) на розкопках і реставрації давнього Херсонеса був виходець із козаків:

а) ігумен Василь (Юдін);

б) протоієрей Арсеній (Лебединцев);

в) архімандрит Полікарп (Радкевич).

40. Кого із архієреїв у ХІХ ст. по праву називали Російським Златоустом:

а) архієпископа Дмитрія (Муретова);

б) архієпископа Никанора (Бровковича);

в) архієпископа Інокентія (Борисова).

41. Хто добився дозволу на відкриття Таврійської духовної семінарії:

а) єпископ Дмитрій (Абашидзе);

б) архієпископ Гурій (Карпов);

в) єпископ Олексій (Ржаніцин).

42. За сприяння якого архієрея з'явилося єдиновірство:

а) архієпископа Євгенія (Булгаріса);

б) архієпископа Никифора (Феотокі);

в) архієпископа Платона (Любарського).

43. Єдиновірство – це:

а) форма протистояння старовірів офіційній православній церкві;

б) проміжний стан при переході старообрядництва до офіційної церкви.

44. Підписання конкордату в 1847 р. між російським урядом і

Апостольською Столицею було спричинено:

а) лояльністю царського уряду до католицької церкви;

б) звинуваченням російського імператора з боку папи Григорія ХVІ у

гонінні католицької церкви.

45. Першим візитатором, який здійснював контроль за діяльністю католицьких церков краю призначено:

- а) митрополита Богуша (Сестренцевича);
- б) абата Ніколя;
- в) пробста Ігнатія (Ліндля).

46. Тираспольська католицька єпархія була утворена:

- а) у 1847 р.;
- б) у 1848 р.;
- в) у 1852 р.

47. Єпископська резиденція і кафедра Тираспольської єпархії знаходилась у:

- а) Тирасполі;
- б) Херсоні;
- в) Одесі.

48. Найбільшим католицьким храмом на півдні України у ХІХ ст. був:

- а) собор Успенія Пресвятої Діви Марії в Одесі;
- б) храм св. Йосифа в Катеринославі;
- в) собор святих Миколая і Пія V в Херсоні.

49. Будівництво євангельсько-лютеранської кірхи в Одесі було здійснено:

- а) у 1803 р.;
- б) у 1827 р.;
- в) у 1842 р.

50. Утворення євангельсько-реформатської церкви зумовлено:

- а) бажанням слухати богослужіння французькою мовою;
- б) розбіжностями в поглядах із представниками євангельсько-

лютеранської церкви;

в) політикою світської влади.

51. Виникнення штундизму на півдні України пов'язано з:

а) діяльністю німецьких пасторів;

б) інтеграційними процесами у християнстві;

в) сприянням світської влади.

52. Найбільшої популярності штундизм набув серед:

а) міщан;

б) інтелігенції;

в) українського селянства.

53. Ставлення православної церкви до протестантських течій було:

а) шанобливе;

б) однозначно негативне;

в) нейтральне.

54. Найбільшу загрозу для православної церкви у XIX ст. становили:

а) католики;

б) штундисти;

в) баптисти.

55. Місіонерська діяльність православного духовенства базувалась на:

а) насильницьких діях по відношенню до іновірців;

б) пропаганді православних істин, проведенні морально-релігійних читань і бесід.

56. Кафедру богослов'я в Новоросійському університеті спочатку очолив:

а) Порфирій (Успенський);

б) Михайло Карпович Павловський;

в) Олександр Миколайович Кудрявцев.

57. Храм при Рішельєвському ліцеї Олеси був освячений в ім'я:

а) св. Катерини;

б) Олександра Невського;

в) св. Миколая.

58. Кафедру церковної історії утворено в ІНУ в 1865 р. внаслідок:

а) виокремлення з кафедри богослов'я;

б) злиття з кафедрою церковного права;

в) скасування кафедри богослов'я.

59. Професорами церковної історії в ІНУ могли бути світські особи:

а) так;

б) ні.

60. Хто із архієреїв був дослідником історії Катеринославської єпархії:

а) єпископ Феодосій (Макаревський);

б) архієпископ Гурій (Карпов);

в) єпископ Олексій (Ржаніцин).

61. Одним із перших дослідників історії Одеського Свято-Преображенського собору став:

а) протоієрей Арсеній Лебединцев;

б) протоієрей Сергій Петровський;

в) протоієрей Василь Флоровський.

62. У 60-ті рр. XIX ст. найактивнішим археографом ОТІС був:

а) протоієрей Серафим Серафимов;

б) архієпископ Гавриїл (Розанов);

в) єпископ Порфирій Успенський.

63. Дослідження історії християнського Сходу посіло провідне місце в науковій діяльності:

- а) професора ІНУ М. Х. Красносельцева;
- б) архієпископа Арсенія (Брянцева);
- в) єпископа Порфирія Успенського.

64. Діячі Центральної Ради ставились до проблем православної церкви:

- а) без достатньої уваги, не визнаючи існування церковного питання;
- б) позитивно, надаючи церкві матеріальну допомогу;
- в) нейтрально.

65. В Українській державі П. Скоропадського православна релігія проголошувалась:

- а) відокремленою від держави;
- б) панівною вірою;
- в) опіумом для народу.

66. Відношення радянської влади до християнських церков півдня України було:

- а) нейтральним;
- б) лояльним;
- в) негативним.

67. Найбільшого переслідування з боку радянської влади зазнали:

- а) православна церква; б) католицька церква; в) протестантські течії.

68. Активізація діяльності УГКЦ на землях півдня України спостерігалася в:

- а) XVII ст. б) XIX ст.; в) XX ст.

69. Найбільша кількість православних парафій на півдні України відноситься до:

- а) православної церкви Київського патріархату;

б) православної церкви Московського патріархату;

в) автокефальної православної церкви.

70. Відродження християнських церков у південному регіоні розпочалося:

а) у 90-ті рр. XX ст.;

б) наприкінці 80-х рр. XX ст.

71. Час виникнення християнства:

а) XII ст. до н. е.;

б) VI ст. до н. е.;

в) I ст. н. е.;

г) VII ст. н. е.;

д) XIX ст. н. е.

72. Місце зародження християнства:

а) на Аравійському півостріві;

б) в Індії;

в) в Єгипті;

г) в Палестині.

73. Один з авторів послань апостолів, включених до Нового Завіту:

а) апостол Фома;

б) апостол Павло;

в) апостол Філіп;

г) апостол Андрій;

д) апостол Матвій.

74. Особливістю віровчення в католицизмі є:

а) догмат про творення Богом світу;

б) догмат про сходження Духа Святого від Бога Отця і від Сина (Христа) – філіокве;

- в) догмат про народження Христа від Діви;
- г) догмат про воскресіння Христа на третій день;
- д) догмат про воскресіння з мертвих всіх

75. Що таке целібат?

- а) вчення про нескінченність світу;
- б) ототожнення Бога і природи;
- в) залучення до своєї віри інших людей;
- г) безшлюбність духовенства;
- д) одне з християнських таїнств.

76. Як називають голову Помісної православної Церкви?

- а) митрополіт;
- б) диякон;
- в) кардинал;
- г) пресвітер;
- д) патріарх.

77. Головне релігійне свято християн східного обряду:

- а) Благовіщення;
- б) Пасха;
- в) Стрітення;
- г) Вознесіння;
- д) Святого Василія.

78. Чому вітвар православного храму зорієнтований на схід?

- а) там сходить сонце;
- б) там знаходиться Голгофа і Гроб Господній;
- в) немає пояснення, бо випадково склалася така традиція;

- г) так вирішили представники духовенства;
- д) для зручності.

79. Що означає слово ортодоксія?

- а) древність;
- б) православ'я;
- в) консерватизм;
- д) догматизм.

80. Таїнство православної церкви:

- а) поховання;
- б) заручини;
- в) повноліття;
- г) священство;
- д) народження.

81. Що таке адвентизм?

- а) проповідь необхідності всезагальної святості християн;
- б) один з напрямів православ'я;
- в) один з напрямів в протестантизмі;
- г) неоорієнталістський рух;
- д) напрям в католицизмі.

82. Що таке екуменічний рух?

- а) боротьба за віру в християнстві;
- б) прагнення об'єднати сучасні християнські конфесії;
- в) залучення людей до християнської віри;
- г) діалог віруючих та атеїстів;
- д) відвідування святих місць.

83. Священним текстом християнства є:

- а) Старий Заповіт,
- б) Новий Заповіт,
- в) Біблія,
- г) Євангелія.

84. Християнство виникло в:

- а) II ст. н.е.
- б) I ст. н.е.
- в) I ст. до н.е.
- г) III ст. н.е.

85. Християнство виникло в:

- а) Візантійській імперії,
- б) Римській імперії,
- в) Священній Римській імперії,
- г) імперії Олександра Македонського.

86. Христос у перекладі з герцької:

- а) Посланник,
- б) Помазанник Божий,
- в) Пророк,
- г) Спаситель.

87. Розкол християнства на католицизм і православ'я стався у :

- а) 1054 р.
- б) 1240 р.
- в) 954 р.
- г) 988 р.

88. Протестантизм виник у:

а) ХУІ ст.

б) ХІ ст.

в) ХІІ ст.

г) ХІУ ст.

89. Основоположником протестантизму в Німеччині є:

а) Уільріх Цвінглі,

б) Жан Кальвін,

в) Мартін Лютер,

г) Пилип Меланхтон.

90. Символ віри християн складається з:

а) 12 членів,

б) 11 членів,

в) 19 членів,

г) 5 членів.

91. Християнський символ віри був прийнятий на:

а) Соборах в Нікеї та Царгороді,

б) Царгородському соборі,

в) Ефезькому соборі,

г) Лаодікейському соборі.

92. У православній та католицькій церквах:

а) 5 таїнств,

б) 7 таїнств,

в) 4 таїнства,

г) 10 таїнств.

92. Ступенями священства у православ'ї та католицизмі є:

- а) диякон, чернець, священник,
- б) священник, єпископ, митрополит,
- в) диякон, священник, єпископ,
- г) пресвітер, ієрей, священник.

93. Католицький догмат про "філіокве" це:

- а) догмат про чистилище,
- б) догмат про непорочність папи,
- в) догмат про походження Святого Духа від Отця і Сина.
- г) догмат про непорочне зачаття.

94. Чернецтво існує в:

- а) католицизмі і протестантизмі,
- б) католицизмі і православ'ї,
- в) православ'ї та протестантизмі,
- г) тільки в православ'ї.

95. Обов'язкова безшлюбність духовенства існує в:

- а) православ'ї,
- б) католицизмі,
- в) протестантизмі,
- г) протестантизмі та католицизмі.

96. Папа Римський обирається:

- а) довічно,
- б) на 20 років,
- в) на 4 роки,
- г) доти, доки стан здоров'я дозволяє виконувати обов'язки.

97. Резиденцією папи є:

- а) Авіньон,
- б) Рим,
- в) Ватикан,
- г) Собор святого Петра.

98. Константинопольський патріарх:

- а) глава всіх православних,
- б) глава тільки Константинопольської церкви,
- в) “перший серед рівних” всіх православних церков,
- г) глава всіх християн

99. Автокефалія – це:

- а) незалежність окремої православної Церкви,
- б) незалежність однієї православної церкви від іншої,
- в) незалежність однієї православної єпархії від іншої,
- г) незалежність православної церкви від державної влади.

100. Учення про виправдання вірою існує тільки в:

- а) православ'ї,
- б) католицизмі,
- в) протестантизмі,
- г) протестантизмі.

4. ПИТАННЯ ДЛЯ НАВЧАЛЬНИХ ПОТАТОК

(Вкажіть використані джерела)

Варіант 1

1. Яку роль відіграє релігія в культурних змінах суспільного життя? _____

---

2. Що засвідчує невідокремленість релігії від тканини культурного розвитку суспільства? _____

---

3. Які основні функції релігії мають вплив на політичне життя суспільства? _____

---

4. Вкажіть головні ідеї соціальних вчень різних релігій і те, як вони впливають на політичні доктрини сучасності _____

---

5. В чому полягає ідея поєднання «Божого» та «кесаревого»? _____

---

6. Які існують моделі державно-церковних відносин? _____

---

7. Прокоментуйте два вислови щодо зв'язку релігії та мистецтва Г.-Ф. Гегеля – «В релігії ми звільнюємося від усього, що обмежене часом» і «Прекрасне мистецтво виконало очищення духу від стану несвободи» _____
_____
_____
_____

8. Які існують форми правових гарантій захисту релігійних інтересів людини в умовах відокремлення церкви від держави і школи від церкви? _____
_____
_____

9. Як називається розширення «соціального простору» дії функцій релігії в суспільстві? _____
_____

10. Як називається процес звуження сфери функціонального впливу релігії, церкви на життя суспільства, індивіда? _____
_____
_____

Варіант 2

1. Основний зміст християнських таїнств _____
_____
_____
_____

2. Порівняйте християнське і буддистське чернецтво _____
_____
_____

---

3. Проаналізуйте догматичні та канонічні розбіжності православ'я і католицизму

---

4. Охарактеризуйте віровчительні концепції провідних протестантських організацій

---

5. В чому причини виникнення протестантських рухів?

---

6. Добро і зло у світлі християнського вчення

---

7. Зміст символу віри в православному вченні

---

8. Антропологічний зміст християнських свят

Варіант 3

1. Які причини виникнення світу і людини? _____

---

2. Що таке святиня? _____

3. Чи існують незмінні цінності? Якщо так, то які? _____

---

4. Чи є Біблія вищим духовним орієнтиром для людини? _____

---

6. Чи здатна людина жити досконало? Обґрунтуйте _____

---

7. Чому Десять Заповідей називають «конституцією людства»? _____

---

9. Назвіть Десять Заповідей у тій послідовності, як вони подані у Старому Заповіті _____

---

10. Що ви знаєте про Заповіді блаженства, де вони викладені? Назвіть їх.

Варіант 4

1. В чому полягає принципова відмінність цінностей Старого й Нового Заповітів?

---

2. Що є основою пошуків вищого смислу життя? _____

---

3. До якого типу можна віднести українську культуру:

а) до сотеріологічного (зорієнтованого на спасіння через піднесення духового начала);

б) до евдемонічного (зорієнтованого на оволодіння переважно матеріальними цінностями, радощами життя, земним щастям).

4.Що значить «совісне пізнання»? _____

5. В чому ви вбачаєте цінність Києво-Печерської Лаври та інших святинь православної культури? _____

6. Що означає положення Преамбули Конституції України про те, що кожна людина несе відповідальність перед Богом? _____

7. Чому президент України приносить присягу на Пересопницькому Євангелії або на Острозькій Біблії? _____

8. Що таке цілісність світогляду? _____

9. Перед ким і чому людина і несе відповідальність за свою діяльність? _____

10. Які життєві цілі ви відносити до:

високих _____

низьких _____

Варіант 5

1. Прокоментуйте такі відомі вислови:

«Людина – це її віра» _____

«Який культ, така й культура» _____

2. Яка причина людських страждань і в чому їх смисл?

---

3. Чому людина прагне до вічного буття?

---

4. Чому не можна зробити людину доброю і справедливою лише з допомогою закону?

---

5. Що важливіше – бути справедливим чи милосердним?

---

6. Поясніть вислів – «навести порядок всередині себе»

---

7. Які є способи морального вдосконалення?

---

8. Поясніть визначення – «чисте серце», в яких священних текстах воно вживається?

---

9. Чи може життя заради життя бути метою і чому?

---

10. В чому полягає цінність життя?

Варіант 5

1. Яким чином проблема походження світу і людини пов'язана з проблемою змісту життя? _____

---

2. Проаналізуйте вислів – «Платити злом за добро – по-диявольськи, платити добром за добро – по-людськи, платити добром за зло – по Божому _____

---

3. Чи може людина без свободи вибору втратити людяність? _____

---

4. Поясніть твердження Гете – «Ми відчуваємо себе свободними не тому, що нічого не визнаємо над собою, але саме тому, що ми вміємо поважати те, що стоїть над нами. Тому, що така повага підносить нас самих»? _____

---

5. Назвіть головні людські чесноти _____

---

6. Що таке совість? _____

---

7. Як пояснити те, що совість спонукає людину часто всупереч бажанням робити те, що їй не вигідно, неприємно, а іноді навіть і смертельно небезпечно? _____

8. Які види любові притаманні людині? _____

9. «Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздирить, любов не величається, не надимається, не поводитья нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє неправді, а тішиться істиною; усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить! Любов ніколи не перестає, хоча пророцтва існують, – та припиняться, хоч мови існують, – замовкнуть, хоч існує знання, – та скасується».

Кому належать ці слова, де вони зустрічаються? _____

10. Спробуйте проаналізувати з точки зору естетичних категорій будь-який роман, повість, поему, театральний спектакль, кіно- або телефільм

5. ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Обґрунтуйте Вашу думку за вказаними питаннями:

1. Чи є тоталітаризм проявом морального зла? Чи можна розглядати зло як просте заперечення добра?
2. Чи можна бажати зла задля самого зла? Чи потрібен людині власний «досвід зла»?
3. Як, виходячи із засад загальнолюдської моральності, Ви могли б обґрунтувати свій обов'язок перед власною локальною спільнотою?
4. Чим визначається власне моральний аспект свободи? Яке відношення має пізнання необхідності до людської свободи?
5. Чи може свобода дії служити достатньою підставою для обґрунтування відповідальності людини за вчинене?
6. Чи є синонімічними терміни «свобода» і «воля»? Якщо ні - в чому Ви вбачаєте відмінність між ними?
7. У чому, на Вашу думку, полягає основна складність пояснення свободи волі людини? Що дає ідея міжсуб'єктного спілкування для пояснення свободи волі людини?
8. Що значить поважати моральну гідність людини? Яким є співвідношення морального обов'язку і совісті?
9. Як пов'язані совість і свобода людини?
10. Як співвідносяться совість і сором? Може чи не може особа, на Вашу думку, відчувати сором перед самою собою?

6. СТИСЛИЙ ГЛОСАРІЙ

Автокефалія (гр. «сам + голова») – в християнстві стан незалежної, самоуправної церкви.

Адепт (лат. adeptus – той, хто досяг) – 1) посвячений у таїни вчення, 2) ревний прибічник учення.

Антиклерикалізм – рух, спрямований проти привілеїв церкви і духовенства, однак не проти самої релігії.

Апостолат – «апостольське служіння».

Аскеза, аскетизм, аскети (гр. asketes – той, хто робить вправи) – обмеження чуттєвих бажань, відмова від життєвих благ з метою досягнення духовної та фізичної досконалості.

Атеїзм – заперечення існування Бога й пов'язане з цим заперечення всіх проявів містичного релігійного осягнення світу.

Ватикан (лат. Vaticano, Stato della Citta del Vaticano) – духовний та адміністративний центр римо-католицької церкви, резиденція голови римо-католицької церкви Папи Римського (лат. pater – батько, отець). Державу В. відновлено в 1929 р. к межах міста Рима. Вперше Папська область, яка юридично прирівнювалась до інших держав Західної Європи на чолі з єпископом помісної Римської церкви, була утворена в 756 р. Під час Реформації Папська область втратила незалежність і увійшла в 1870 р. до складу Італійського королівства. Римський Папа, голова В. обирається з 1380 р. на конклавах (зборах) кардиналів довічно. Папа Римський очолює курію, яка управляє католицькою церквою. Секретаріати, конгрегації, трибунали, комісії, курії очолюються кардиналами. В. підпорядковані 34 нецерковні політичні організації: католицькі партії, профспілки, газети, журнали, широка мережа установ освіти.

Гностицизм – філософсько-релігійне вчення, яке існувало в I–IV ст. за часів занепаду античності та становлення християнства. Виник у Сирії та серед науковців єгипетської Олександрії. Представники Г. намагалися поєднати

грецьку філософію, іудаїзм, зороастризм, елінізоване віровчення східних семітів Вавилону та західних семітів Фінікії, містерії езотеричних культів Ісіді, Озиріса, Серапіса з Єгипту, маніхейство з метою подолання відчуття подвійності та розірваності особистості у Всесвіті та відновлення втраченої гармонії буття. Наприкінці III ст. більшість течій Г. була визнана християнськими теологами ересьми.

Глосарій (лат. glossarium – словник, гр. glossa – мова) – тлумачний словник застарілих і маловживаних слів та висловів.

Догмати – настанови віровчення, визнані теологами загальнообов'язковими. Стисле зведення основних Д. християнства становить Символ віри.

Еклезіологія – вчення про містичну сутність церкви.

Еклезія – «зібрання громади».

Есхатологія (гр. eschatos – останній, кінцевий + logos – вчення) – вчення про кінцеве руйнування світу та загибель людства.

Єзуїт (лат. Jesus – Ісус) – «воїн Ісуса», член католицького чернечого ордену Societas Jesus (Спільнота Ісуса), заснованого Ігнатієм Лойовою (1491 – 1596 рр.) в Парижі у 1534 р. Основні принципи організації ордену: централізація, безумовне визнання авторитету голови ордену, ієрархія. Девіз ордену: мета виправдовує засоби заради слави Господньої. Є. розробили систему виховання та освіти, яку втілювали у власних закритих навчальних закладах.

Єпископ – найвищий керівник церковного життя кожної єпархії у більшості християнських церков.

Єпископія – округ, в якому духовними справами керує архієрей, єпископ.

Єресь (гр. haeresis – особливе віровчення) – 1) віровчення, окремі положення кого відхиляються від офіційно визнаного церквою; 2) відхилення від загальноприйнятих положень.

Єретик – прихильник ересі.

Ієрарх (гр. hieros – священна + arche – влада) – загальний термін, який означає приналежність до вищих посад в оргструктурах різних релігій (у православ'ї – архієрей).

Ієрархія – принцип структурної організації цілісних складних багаторівневих систем, що ґрунтується на впорядкуванні взаємодії між рівнями цілого в послідовності від вищого до нижчого.

Ісихазм (гр. «ісихія» – відчуженість, німотність) – течія містичного богослов'я, яка передбачала мовчазне споглядання Божественного світла та сприйняття божественних істин через почуття.

Канон – тверде встановлення, традиційне та загально прийнятне правило в певній галузі діяльності.

Канонізація – 1) ще за часів античності в християнській літературі термін почав уживатися переносно як визначення правил, норм, взірців, догматів учення; 2) в католицькій та православній церквах зарахування до лику святих.

Кіріакон (гр.) – «господнє місце». З цього слова походить поняття «церква».

Клір – (гр. kleros – доля, місце служіння) – термін для означення священнослужителів у християнстві.

Конфесія (лат. confession – визнання, віросповідання) – об'єднання віруючих на підґрунті певного віровчення, культу та організації.

Культ (лат. cultus – обробка, вирощування, освіта, розвиток, взірець життя, шанування) – визначення сукупності дій віруючого, що в профанованій периферії релігії спрямовані на надання видимого виразу релігійному містичному осягненню світу.

Літургія (гр. leiturgia) – у християнстві – Богослужіння, при якому здійснюється причастя (в католицизмі – меса, у православ'ї – обідня).

Месія (гебр. Mashiah, гр. «помазаник Бога») – в іудаїзмі, християнстві, ісламі, буддизмі, індуїзмі, джайнізмі та інших релігіях – рятівник, що має в майбутньому встановити на землі царство справедливості і світла.

Місіонери (лат. *missio mittere* – посилати) – духовні особи в ієрархії різних конфесій, які займаються поширенням релігії, яку сповідують, серед населення з іншим віросповіданням.

Містика (гр. *mystes* – таємничі обряди, таїнство) – 1) віра в можливість спілкування та злиття людини з потойбічними надприродними силами, з Богом (Абсолютом), яке відбувається без будь-яких посередників (жертв, шаманів, священників); 2) загадкове, незрозуміле, те, що неможливо пояснити.

Містерія (гр. *mysteria mysticos* – таємничий + *teria* – місце проведення обряду) – таємний обряд, в якому беруть участь тільки посвячені – місти.

Митрополит – у ранній християнській церкві – єпископ, що жив у метрополії, тобто місті, що було центром адміністративної провінції римської імперії; нині – голова церкви.

Ортодокс (гр. *ortodokhos* – правовірний → *ortodokhia* – неухильне слідування основам учення) – той, хто неухильно дотримується певних переконань або вчень.

Патріарх (лат. *pater* – батько) – 1) голова роду; 2) найстарша людина, яку всі поважають; 3) найстаріший представник певної галузі діяльності; 4) голова православної автокефальної церкви в деяких країнах.

Патристика – сукупність теологічних, філософських, природознавчих, етичних, соціальних, політичних положень, викладених у творах християнських мислителів II – VIII ст., що іменуються отцями церкви.

Профан (лат. *profanes* – непосвячений, той, хто не має права входити до храму) – 1) внаслідок притаманного раннім цивілізаціям (IV – I тис. до н.е.) розподілу суспільства на групи за ознакою ступеня допущення до сакрального змісту релігійного вчення та ритуалів, визначення належності до нижчої групи; 2) людина, повністю неосвічена в певній галузі.

Релігія (лат. *religio* – благочестя, зв'язок) – сукупність духовних уявлень, що ґрунтуються на вірі в існування Бога (або богів), у надприродні сили, а

також відповідна поведінка і специфічні дії людини. Світових релігій існує три – це християнство, мусульманство і буддизм.

Ритуал (лат. *ritualis*, санскр. *rt* – закон, що діє у впорядкованому Всесвіті (Космосі) – 1) впорядкована послідовність символічної поведінки вшанування надприродних сил; 2) звичай здійснення певних дій.

Сакральний – (лат. *sacer*) – священний, втаємничений для непосвячених, протилежний профанованому зміст релігійного вчення, ритуалів, культу. «Сакрал» латиною дослівно означає «хрестець хребта».

Сакральні мови – мови, на яких викладені та записані тексти, що визнані Священними книгами релігій світу. Графіка літер, структура абетки, фонетика, ритміка С.м. певним чином пов'язана з ґрунтованими на космо-етичному архетипі математичними моделями руху планет (календарем), структурою Всесвіту та етикою, що спрямовує людину на набуття чеснот шляхетної особистості, яка ані ділом, ані словом, ані думкою не порушує загальносвітову гармонію. Сучасна лінгвістика до С.м. відносить: брахмі, санскрит, тибетську мову, мертву давньоіранську, мову вень (мову творів Конфуція), арабську як мову Корану, гебрайське квадратичне письмо, дві з трьох абеток давньоєгипетської мови, грецьку, латинську, гебрайську мови християнства, кирилицю або церковнослов'янську мову.

Секта (лат. *sect* – вчення, школа) – відокремлена група осіб, замкнена у своїх вузьких групових інтересах, що відрізняється догматичністю поглядів; релігійна спільнота, що відокремилась від пануючої церкви.

Септуагінта – перший грецький переклад іудейського Св. Письма («переклад сімдесятьох»).

Символ (гр. *symbolon* – умовна речова позначка членів певної суспільної групи) – предмет, дія, художній образ і т.ін., що за допомогою графічних, кольорових, звукових знаків слугує умовним визначенням релігійних, наукових, суспільних понять.

Символ віри – текст, в якому в стислому вигляді викладений зміст найважливіших істин віровчення, що вимовляється на ознаку дотримання віровчення.

Схоластика (гр. scholasticus – шкільний, вчений) – термін для визначення сукупності світоглядних настанов Середньовіччя, спрямованих на вирішення формально-логічних проблем, в яких поєднані теолого-догматичні положення християнства та раціональні методи античної науки.

Теократія (гр. «теос» – Бог + «кратос» – влада, панування) – форма правління, за якої влада у державі належить духовенству.

Теолог – (гр. «теос» – Бог + «логос» – слово, вчення) – богослов, особа, що займається теологією.

Теологія – богослов'я, частина релігійного вчення, спрямована на систематизацію та обґрунтування віровчення, догматів, культу.

Трансцендентальне (лат. transcendent – те, що виходить за межі) – термін, введений схоластами на означення тих аспектів буття, які перебувають поза сферою обмеженого існування в кінцевому емпіричному світі.

Філіокве (гр.) – католицька ідея, що Святий Дух відходить не тільки від Бога Отця, а й від Бога Сина.

Харизма (гр. «харі» – милість, благодать, дари Святого Духа) – виключна природна розумова та емоційна обдарованість.

Храм (санскр. tern, лат. templum – відділення, розділення) – назва культової споруди (у християн – церква), де відбуваються ритуали.

Целібат (лат. caelebs – нежонатий) – обов'язок безшлюбності католицького духовенства та православного чернецтва.

Церква (гр. kuriake – божий дім) – об'єднання послідовників релігійного вчення з розробленою ієрархією централізованого керування духовенством та мирянами, догматикою та культом віровчення.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барщевський Т. Вступ до біблійних наук. Конспект лекцій. (2-ге видання) Львів: Свічадо, 2010. 304 с.
2. Біблія.
3. Бух А. Й. Інтерес до релігії зростає? – Вплив християнської етики зменшується? = Growing interest in religion? – Decreasing impact of christian ethics? : інавгурац. лекція в Укр. католиц. ун-ті, Львів, 10.01. 2012. Львів : Вид-во Укр. католиц. ун-ту, 2012. 56 с.
4. Євтодюк А. В. Основи християнської етики і моралі. Конспект лекцій для студентів усіх напрямів денної форми навчання. Луцьк, 2011. 112 с.
5. Кукушкин Л. С. Украинская православная энциклопедия : в 3 ч. Харьков : Фолио, 2013. 893 с.
6. Любащенко В.І. Християнство. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. / Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2013. Т. 10 : Т-Я. 688 с.
7. Релігієзнавство (кредитно-модульна система навчання): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Лешан, Я. Чорненький; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, Укр. акад. друкарства. Чернівці : Рута, 2011. 631 с.
8. Релігієзнавство: навч.-метод. посіб. із опор. конспектом лекцій, тематикою семінар. занять і метод. вказівками до їх підгот., тест. завданнями, рек. літ., завданнями до самост. роботи та КМР, корот. слов. термінів і понять / Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. Каф. філософії / уклад. І. К. Вітюк]. Житомир: Євенок О. О. [вид.], 2015. 104 с.
9. Релігієзнавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [Г. Є. Аляєв та ін. ; за заг. ред. проф. Г. Є. Аляєва]. Полтава : АСМІ, 2012. 285 с.
10. Фрилінг Рудольф. Християнство та іслам. Духовні боріння людства на шляху до самопізнання / Рудольф Фрилінг; [пер. з нім. Роман Якимець]. Л.: Свічадо, 2011. 136 с.

11. Чигиринська О. О. Християнство / О. Чигиринська, О. Дорошенко. К.: Техніка, 2013. 156 с.
12. Яроцький П. Л. Релігієзнавство (Сучасні релігійні процеси у світі й Україні): підручник / П. Л. Яроцький ; Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди НАН. 442 с.
13. Запорожан В. М., Аряєв М. Л. Біоетика та біобезпека: нац. підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. IV рівня акредитації. – К.: Здоров'я.

8. ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Документальні фільми:

- серія «Невідома Україна» (208 серій);
- серія «Святині християнського світу»;
- «Святий Миколай Сербський»(112 хв.);
- «Врачеватель архиепископ Лука» (90 хв.);
- «Слыши и виждь. О прп. Лаврентии Черниговском» (75 хв.);
- «Азбука християнства:Устрій храму. Особливості Богослужіння. Таїнства» (93 хв.);
- «Іслам»;
- «Мир Библии».

Художні фільми:

- «Створення світу», «Буття» (320 хв.). – Випуск 1;
- «Десять заповідей», «Мойсей» (393 хв.). – Випуск 2;
- «Страсти Христовы», «Соломон» (520 хв.). – Випуск 3;
- «Давид», «Іаков» (527 хв.). – Випуск 4;
- «Йосип», «Содом і Гоморра» (434 хв.). – Випуск 5;
- «Єремія», «Хрест римського центуріона» (494 хв.). – Вип. 5;
- «Бен ГУР», «Есфір» (312 хв.). – Випуск 6;
- «Багрянниця», «Останні дні Помпеї» (240 хв.). – Випуск 7.

Мультиплікаційні фільми:

- «Сторінками Старого Заповіту»;
- «Сторінками Нового Заповіту».

Лекції:

- цикл лекцій професора О.І. Осіпова (16 лекцій);
- лекція професора В. Медушевського «Музика – дар Божий» (65 хв.);
- лекції В. Махнача: «Історія християнства I–X ст.» (75 хв.).

Навчальне видання

Терзі Олена Олександрівна

ОСНОВИ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЕТИКИ І МОРАЛІ

Методичні рекомендації
для студентів V курсу Факультет «Стоматологічний»

За редакцією автора

Підп. до друку 08.11.2019. Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 8,84. Тираж 50. Зам. № 2001.

Видавець і виготовлювач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
Україна, 65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12
Тел. (048) 723-28-39. E-mail: druk@onu.edu.ua